

УДК 342.959:351.741(477)

Плугатар Т.А.,
кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник

ХАРАКТЕРИСТИКА СТАДІЙ ПРОВАДЖЕНЬ У СПРАВАХ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ, ЯКІ ЗДІЙСНЮЮТЬСЯ ОРГАНАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

У статті на основі аналізу наявних літературних та нормативних джерел визначено сутність адміністративного провадження у справах про адміністративні правопорушення, яке здійснюється органами Національної поліції України, дано характеристику стадій та етапів здійснення цього провадження, а також сформульовано пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства в досліджуваній сфері та практики його застосування.

Ключові слова: адміністративно-юрисдикційна діяльність, провадження у справах про адміністративні правопорушення, стадії, етапи, Національна поліція України.

В статье на основе анализа имеющихся литературных и нормативных источников определена сущность административного производства по делам об административных правонарушениях, осуществляемого органами Национальной полиции Украины, дана характеристика стадий и этапов осуществления этого производства, а также сформулированы предложения относительно совершенствования действующего законодательства в исследуемой сфере и практики его применение.

Ключевые слова: административно-юрисдикционная деятельность, производство по делам об административных правонарушениях, стадии, этапы, Национальная полиция Украины.

In the paper, on the basis of the analysis of available literary and normative sources, the essence of administrative proceedings in administrative delinquency cases, which is carried out by the bodies of the National Police of Ukraine, is revealed, the stages and stages of this proceedings are described, as well as the proposals on the improvement of the current legislation in the area under study and its practice are formulated.

Keywords: administrative and jurisdictional activity, proceedings in cases of administrative violations, stages, periods, the National Police of Ukraine.

Орієнтація нашої країни на побудову правової, демократичної держави та входження до Європейського Союзу передбачає наявність ефективного механізму захисту прав і свобод людини й громадянина, одним із елементів якого є захист фізичних та юридичних осіб від порушень їх прав та законних інтересів, що здійснюється органами Національної поліції України. Поліція, як зазначається у ст. 23 Закону України “Про Національну поліцію”, відповідно до покладених на неї завдань, виявляє причини та умови, що сприяють вчиненню адміністративних правопорушень, вживає у межах своєї компетенції заходів для їх усунення, а також заходів, спрямованих на усунення загроз життю та здоров’ю фізичних осіб

і публічній безпеці, що виникли внаслідок учинення адміністративного правопорушення, здійснює провадження у справах про адміністративні правопорушення, приймає рішення про застосування адміністративних стягнень та забезпечує їх виконання тощо [1, ст. 23].

За даними Державної служби статистики органами Національної поліції у 2016 році розглянуто 1 116 052 справи про адміністративні правопорушення, за якими винесено постанови (рішення) та притягнуто до адміністративної відповідальності 1 111 785 осіб (дані наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції) [2].

З огляду на зміни нормативно-правової бази, а також потреби подальшого удосконалення адміністративно-юрисдикційної діяльності органів Національної поліції України нагальним є дослідження проблем практичної реалізації норм чинного адміністративного законодавства посадовими особами цього новоствореного центрального органу виконавчої влади під час здійснення проваджень у справах про адміністративні правопорушення, розроблення пропозицій і рекомендацій щодо вдосконалення такої діяльності, визначення найбільш перспективних форм і напрямів реалізації стадій провадження у справах про адміністративні правопорушення.

Проблематика провадження у справах про адміністративні правопорушення була предметом досліджень В. Авер'янова, Д. Бахраха, Ю. Битяка, І. Бородіна, І. Голосніченка, С. Гончарука, С. Гусарова, Е. Демського, Є. Додіна, Л. Ковалю, В. Колпакова, А. Комзюка, О. Остапенка, О. Якуби та інших вчених. Проте незважаючи на наявний науковий доробок, зауважимо, що питання змісту та структури провадження у справах про адміністративні правопорушення, які здійснюються органами Національної поліції України, спеціально не досліджувалися, а в наявних наукових працях висвітлювалися фрагментарно без відповідного комплексного підходу, або взагалі відносно органів внутрішніх справ. У зв'язку з цим та з огляду на те, що наразі найпоширенішим різновидом адміністративно-юрисдикційної діяльності органів Національної поліції України є здійснення проваджень у справах про адміністративні правопорушення, *мета статті* полягає в тому, щоб на основі аналізу наявних літературних та нормативних джерел визначити сутність адміністративного провадження у справах про адміністративні правопорушення, яке здійснюється органами Національної поліції України, дати характеристику стадій та етапів здійснення цього провадження, а також сформулювати пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства в досліджуваній сфері та практики його застосування.

Зважаючи на те, що кожне провадження у справах про адміністративні правопорушення, що здійснюється органами Національної поліції України спрямовується на вирішення певних однорідних суспільних ситуацій, які мають один і той же предмет правового регулювання й об'єднуються в одну категорію справ, воно спрямовується на досягнення конкретної мети правотворчого чи правозастосовного характеру. Безперечно, провадження у справах про адміністративні правопорушення порівняно з іншими видами адміністративних проваджень, які здійснюються органами Національної поліції, є найбільш законодавчо регламентованими. Зокрема, основні положення щодо порядку та процедури здійснення провадження у справах про адміністративні правопорушення закріплені у Кодексі України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП), а саме у розділі IV “Провадження у справах про адміністративні правопорушення” та розділі V “Виконання постанов про накладення адміністративних стягнень”, де визначено завдання

провадження (ст. 245), обставини, що виключають провадження (ст. 247); принципи рівності перед законом (ст. 248), відкритості (ст. 249) законності; види доказів (ст. 251); вимоги до найважливіших процесуальних документів, зокрема до протоколу (ст.ст. 254–258), постанови у справі (ст.ст. 283–285); заходи забезпечення провадження (ст. ст. 260–267); права учасників провадження (ст.ст. 268–275); строки, порядок, обставини, що підлягають з'ясуванню під час розгляду справ (ст.ст. 277–280); оскарження і опротестування постанов у справі (ст.ст. 287–296); виконання постанов у справі про адміністративні правопорушення (ст.ст. 298–330).

Як бачимо, це певною мірою зближує провадження у справах про адміністративне правопорушення з кримінальним процесом. Разом з тим, погоджуємось із думкою М. Ковалів, що адміністративному провадженню не властива складна процедура розслідування справ, оскільки спрощено порядок порушення, а нерідко і розгляду справи. Можливі випадки, коли не складається протокол про адміністративне правопорушення (ст. 258 КУпАП). Строки розгляду справ про адміністративні правопорушення є короткими: 15, 7, 5, 3, 1 добу (ст. 277 КУпАП). Таке становище пояснюється тим, що адміністративні правопорушення здебільшого легко встановлюються і, як правило, не потребують багато часу для розслідування і розгляду порівняно з кримінальними справами [3, с. 241].

Зауважимо, що окремі процедури провадження в справах про адміністративні проступки регулюються Митним кодексом України, зокрема XIX розділом “Провадження в справах про порушення митних правил”, а також іншими нормативно-правовими актами.

Що стосується визначення сутності поняття “провадження у справах про адміністративні правопорушення”, то відзначимо, що аналіз різноманітних наукових підходів до визначення сутності, характеру проваджень у справах про адміністративні правопорушення показав, що науковці розуміють це поняття неоднозначно, намагаючись виділити авторські характерні ознаки, зробити власні акценти. Більшість підходів учених мають спільні риси, зокрема, це поняття розглядають як: 1) нормативно врегульований вид діяльності уповноважених суб'єктів з розгляду та вирішення індивідуальних адміністративних справ і застосування в необхідних випадках адміністративних стягнень [4, с. 124]; 2) складову частину адміністративного процесу, що відрізняється від інших адміністративних проваджень переважно змістом справ, які в його рамках вирішуються [5, с. 313]; 3) сукупність здійснюваних компетентними суб'єктами на основі закону процесуальних дій щодо вирішення справ про адміністративні правопорушення [6, с. 59]; 4) систему адміністративно-процесуальних норм, які регулюють порядок, форми та методи діяльності відповідних державних органів, їх посадових осіб та представників громадськості стосовно порушення та розгляду справ про адміністративні проступки, застосування до винних справедливих заходів адміністративної відповідальності та їх виконання [7, с. 30].

Необхідно наголосити, що КУпАП не містить визначення поняття “провадження у справах про адміністративні правопорушення”, водночас аналіз IV та V розділів показав, що таке провадження може бути розпочато лише за наявності події й складу адміністративного правопорушення і лише у випадках, коли особа на момент вчинення адміністративного правопорушення досягла шістнадцятирічного віку та є осудною. Порядок здійснення цього провадження визначається як КУпАП, так і іншими законами України й характеризується прийняттям процесуальних рішень (актів), зокрема, протоколу як підстави для порушення справи, постанови про накладення стягнення як результату розгляду справи, а також

рішення, прийнятого після завершення стадії оскарження. Завданням провадження у справах про адміністративні правопорушення є своєчасне, всебічне, повне й об'єктивне з'ясування обставин кожної справи, її вирішення в точній відповідності із законом та виявлення причин та умов, які сприяють вчиненню адміністративних правопорушень, їх запобігання.

На нашу думку, провадження у справах про адміністративні правопорушення як самостійний інститут правозастосовної діяльності органів Національної поліції України полягає у здійсненні посадовими особами цих органів дій щодо розгляду та вирішення підвідомчих їм справ, порушених у зв'язку з учиненням адміністративного правопорушення, дослідження всіх обставин, що підлягають з'ясуванню під час розгляду справи, прийняття законного та об'єктивного рішення за встановленою законом формою й процедурою та забезпечення його виконання.

Основні ознаки провадження у справах про адміністративні правопорушення, як слушно наголошує Е. Демський, характеризуються певними властивостями, до яких він відносить: а) нормативне врегулювання процесуальних дій; б) наявність конкретної індивідуальної справи; в) спільність предмета правового регулювання в кожному конкретному провадженні; г) наявність не пов'язаного зі службовим підпорядкуванням уповноваженого суб'єкта вирішення справи; г) об'єктивізація дій у межах конкретної індивідуальної справи; д) прийняття відповідного рішення (акта) і звернення його до виконання [8].

Відносно структури проваджень у справах про адміністративні правопорушення до його складових слід віднести стадії, етапи та процесуальні дії.

Процесуальні дії, етапи мають бути певним чином врегульовані адміністративними процесуальними нормами, і лише за таких умов їх можна відносити до адміністративних проваджень і адміністративного процесу в цілому [8].

Учені, як слушно наголошує С. Гнатюк, широко застосовуючи термін “стадія”, не намагаються чітко сформулювати зміст стадії як правової категорії, котра б набула загальнотеоретичного значення в усіх галузях права. У кращому випадку науковці, які вживають поняття “стадія”, не замислюються над його змістом і тому використовують не зовсім вдалі запропоновані галузеві дефініції. Нерідко спостерігається механічне перенесення існуючих уявлень про стадії з адміністративно-процесуального права у площину загальної теорії права і навпаки. Інколи вчені позначають одні й ті ж явища різними термінами як синонімічними, не розмежовуючи їх змісту [9, с. 38].

У юридичній літературі це поняття розкривають як: сукупність процесуальних дій або процесуальних відносин [9, с. 38], діяльність, яка об'єднана найближчою метою, визначена в часі форма, яка сповнена відповідного функціонального змісту, а саме – вимогами до учасників процесу та їх дій з метою досягнення останніми матеріально-правового результату, передбаченого правовою нормою [10], елемент процесуальної форми, що характеризує динамічний, часовий бік юридичного процесу, тобто елемент, який визначає початковий, проміжні та кінцевий етапи розгляду юридичної справи [11, с. 115].

Процесуальна стадія є самостійною частиною послідовних дій, спрямованих на досягнення певної мети, має свої узагальнені особливості й характеризується логічним початком та закінченням. Водночас нез'ясованим залишається питання, який же проміжок просторово-часової змістової характеристики можна називати стадією. На думку С. Гнатюка, правильна відповідь на це питання створює основу для вирішення практичних і теоретичних проблем у адміністративному процесі, зокрема: конструювання оптимального визначення стадій адміністративного процесу; виокремлення їх різновидів; розмежування понять стадій і функцій у

адміністративному процесі; виокремлення внутрішніх та зовнішніх елементів стадій провадження у адміністративному процесі; внутрішньої будови та призначення стадій цього виду юридичного процесу; запобігання ототожненню проваджень та стадій адміністративного процесу [9 с. 40].

Здійснивши аналіз наукових підходів до визначення поняття стадії провадження у справах про адміністративні правопорушення, можна зробити висновок, що під ними слід розуміти відносно відмежовану, віддалену в часі й логічно пов'язану сукупність процесуальних дій, спрямованих на досягнення мети, розв'язання відповідних завдань конкретного провадження, що характеризується визначеним колом суб'єктів та закріплюється у відповідних процесуальних актах.

Іншим структурним елементом провадження у справах про адміністративні правопорушення, які здійснюються органами Національної поліції та складовою частиною стадії виступає процесуальний етап. Зауважимо, що подекуди складно розмежувати етапи та стадії провадження у справах про адміністративні правопорушення, оскільки кожний етап реалізує проміжну мету та завдання процесуальної стадії, підкреслює її автономність.

З огляду на те, що категорія “стадія” пов'язана із циклічним здійсненням проваджень у справах про адміністративні правопорушення, а поняття “етап” використовується для позначення просторово-часових меж та послідовності певних операцій всередині та в рамках однієї стадії, під процесуальним етапом слід розуміти частину певної стадії вказаного провадження. Тобто етап провадження як структурний елемент стадії провадження, спрямований на виконання конкретного завдання чи групи завдань визначеним колом суб'єктів за допомогою певних процесуальних дій [9, с. 50].

Водночас процесуальні дії виступають первинною ланкою провадження у справах про адміністративні правопорушення.

Аналіз наявних підходів науковців до визначення поняття “процесуальна дія” показав, що також немає єдиного визначення цього поняття. Вважаємо, що процесуальною дією є активна юридично вагома конкретна дія, вчинена уповноваженим суб'єктом, спрямована на забезпечення провадження у справі про адміністративні правопорушення.

Відповідно до ст. 508 Митного кодексу України процесуальні дії у справі про порушення митних правил проводяться з метою отримання доказів, необхідних для правильного вирішення цієї справи. До процесуальних дій належать: 1) складення протоколу про порушення митних правил; 2) опитування осіб, які притягаються до адміністративної відповідальності за порушення митних правил, свідків, інших осіб; 3) витребування документів, необхідних для провадження у справі про порушення митних правил, або належним чином завірених їх копій чи витягів з них; 4) тимчасове вилучення товарів, транспортних засобів, зазначених у п. 3 ст. 461 цього Кодексу, та документів на них; 5) митне обстеження; 6) пред'явлення товарів, транспортних засобів і документів для впізнання; 7) експертиза; 8) взяття проб та зразків для проведення дослідження (аналізу, експертизи) [12].

Наразі такі складові провадження у справах про адміністративні правопорушення як стадії, етапи, процесуальні дії у КУпАП не визначені. Водночас більшість учених-адміністративістів стверджують, що вони утворюють загалом таку структуру: дія – етап – стадія – провадження. Крім того, відсутнє законодавче закріплення назв та змісту стадій такого провадження, не визначено у КУпАП їх кількість [13, с. 86].

Як вказується у науковій літературі, кожне адміністративне провадження характеризується певною кількістю стадій, серед яких виділяють обов'язкові та

факультативні стадії. Зокрема, обов'язковою стадією провадження у справах про адміністративні правопорушення є стадія розгляду і прийняття постанови у справі. Факультативна стадія провадження у справах про адміністративні правопорушення не є обов'язковою, тобто непотрібне її проходження для досягнення загальних цілей і завдань конкретного провадження, наприклад, стадія перегляду постанови про накладення адміністративного стягнення.

Більшість учених (В. Авер'янов, Д. Бахрах, Ю. Битяк та В. Богуцький, М. Тищенко) виділяють чотири стадії провадження у справах про адміністративні правопорушення, а саме: 1) порушення справи про адміністративне правопорушення; 2) розгляд справи про адміністративне правопорушення та прийняття рішення; 3) оскарження й опротестування постанови у справі про адміністративне правопорушення; 4) виконання рішення, застосування адміністративного стягнення.

Л. Коваль, А. Коренєв, В. Сорокін у провадженні у справах про адміністративні правопорушення виокремлюють п'ять стадій, проте називають їх по-різному.

А. Юсупов виділяє сім стадій, зокрема: 1) порушення справи; 2) збирання та вивчення потрібної інформації; 3) попереднє вивчення матеріалів справи; 4) вибір норм права, що повинні застосовуватись; 5) розгляд справи органом, уповноваженим приймати рішення; 6) розгляд скарг і прийняття остаточного рішення; 7) виконання рішення у справі [14, с. 36–40].

Підтримуємо позицію В. Колпакова, який визначає шість стадій провадження у справах про адміністративні проступки: 1) порушення справи; 2) адміністративне розслідування; 3) розгляд справи; 4) винесення постанови; 5) перегляд постанови; 6) виконання постанови [15, с. 196].

Переходячи до розгляду кожної стадії та етапів провадження у справах про адміністративні правопорушення, які здійснюються органами Національної поліції України, зазначимо, що стадії повинні відображати як процедуру провадження, так і окремі дії, що здійснюються посадовими особами цих органів під час провадження.

Стадія порушення справи є першою стадією провадження у справах про адміністративні правопорушення, які здійснюються органами Національної поліції України, і складається вона з таких етапів: встановлення ознак правопорушення; доставляння правопорушника; встановлення особи правопорушника; прийняття рішення про порушення справи; оформлення рішення про порушення справи.

Другою стадією провадження про адміністративні правопорушення, які здійснюються органами Національної поліції України є адміністративне розслідування. Ця стадія включає такі етапи: збирання доказів, встановлення даних, що характеризують особу правопорушника, процесуальне оформлення результатів розслідування, направлення матеріалів для розгляду за підвідомчістю.

Відповідно до ст. 257 КУпАП протокол надсилається органу (посадовій особі), уповноваженому розглядати справу про адміністративне правопорушення, але в КУпАП не зазначено, протягом якого строку, що є причиною того, що дуже часто посадові особи органів поліції надсилають матеріали адміністративної справи до суду після закінчення строків накладення адміністративного стягнення. Статтею 38 КУпАП передбачено, що адміністративне стягнення може бути накладено не пізніше ніж через два місяці з дня вчинення правопорушення, а при триваючому правопорушенні – через два місяці з дня його виявлення, якщо справи про адміністративне правопорушення підвідомчі суду, стягнення може бути накладено не пізніш як через три місяці з дня вчинення правопорушення, а при триваючому правопорушенні – не пізніше як через три місяці з дня його виявлення. З огляду

на зазначене вище, пропонуємо розділ II Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах поліції, затвердженої наказом МВС України від 06.11.2015 № 1376, доповнити пунктом 19 такого змісту: “Під час оформлення протоколів про адміністративне правопорушення враховується те, що згідно зі статтею 38 Кодексу України про адміністративні правопорушення стягнення у справах про адміністративні правопорушення, підвідомчих суду (судді), може бути накладено не пізніш як через три місяці з дня вчинення правопорушення, а при триваючому правопорушенні – не пізніш як через три місяці з дня його виявлення”.

Третя стадія провадження про адміністративні правопорушення, які здійснюються органами Національної поліції України, називається розглядом справи. Вона складається з таких етапів: підготовка справи до розгляду, заслуховування справи. Цій стадії КУпАП присвячено окрему главу 22 “Розгляд справ про адміністративне правопорушення”.

Винесення постанови є четвертою стадією провадження у справах про адміністративні правопорушення, які здійснюються органами Національної поліції України. Ця стадія складається з двох етапів: прийняття постанови та доведення її до відома. Зокрема, на етапі прийняття постанови орган (посадова особа) у справі про адміністративне правопорушення виносить одну з таких постанов: 1) про накладення адміністративного стягнення; 2) про застосування заходів впливу, передбачених статтею 24-1 цього Кодексу; 3) про закриття справи.

Підтримуємо позицію тих вчених, котрі пропонують розширити перелік постанов, які відповідно до ст. 284 КУпАП має право виносити орган (посадова особа), що розглядає справи про адміністративні правопорушення, надавши йому право виносити постанови про повернення справи про адміністративне правопорушення для належного оформлення протоколу відповідній уповноваженій законом посадовій особі, яка його склала [16, с. 20].

П'ятою стадією провадження у справах про адміністративні правопорушення, які здійснюються органами Національної поліції України, є перегляд постанови, яка, у свою чергу, складається з таких етапів: оскарження постанови, перевірка законності постанови, винесення рішення.

Шоста стадія є завершальною й називається виконання постанови. Зміст її полягає у практичній реалізації адміністративного стягнення, призначеного правопорушнику посадовою особою органу Національної поліції. У процесі виконання постанови особа, винна у вчиненні адміністративного правопорушення, зазнає відповідних обмежень особистого, морального або матеріального характеру. Постанова у справі про адміністративне правопорушення згідно зі ст. 299 КУпАП підлягає виконанню з моменту її винесення. На відміну від вироків судів, які за загальними правилами підлягають виконанню лише після закінчення строку касаційного оскарження, постанови про накладення стягнень є актами управління й набирають чинності негайно.

На підставі викладеного вище можна сформулювати визначення поняття провадження у справах про адміністративні правопорушення, яке здійснюється органами Національної поліції України як сукупності адміністративно-правових норм, що визначають порядок здійснення посадовими особами цих органів адміністративно-юрисдикційних повноважень щодо розгляду та вирішення підвідомчих їм справ, які виникли у зв'язку з учиненням адміністративного правопорушення та прийняття законного й об'єктивного рішення в них за встановленою законом формою та процедурою, а також його виконання.

На законодавчому рівні існують нормативно-правові документи, що характеризують основні положення провадження у справах про адміністративні правопорушення, проте вони не повною мірою відповідають сучасним вимогам нормативно-правового регулювання й потребують дедалі більшої уваги з боку науковців та законотворців. Зокрема, КУпАП слід доповнити новою статтею 245-1 “Зміст провадження у справах про адміністративні правопорушення”, а також нормами, які визначатимуть строк для направлення протоколу до органу чи посадової особи, уповноважених розглядати справу про адміністративне правопорушення, і встановити строк для виправлення помилок і доповнення протоколу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // Відомості Верховної Ради. – 2015. – № 40–41. – Ст. 379.
2. Статистичний бюлетень “Адміністративні правопорушення в Україні” / Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
3. Ковалів М.В. Провадження у справах про адміністративні правопорушення / М.В. Ковалів // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – Серія юридична. – 2013. – № 3. – С. 240–248.
4. Бахрах Д.Н. Административное право : учебник / Д.Н. Бахрах. – М. : БЕК, 1996. – 356 с.
5. Колпаков В.К. Адміністративне право України : підруч. / В.К. Колпаков, О.В. Кузьменко. – К. : Юрінком Інтер, 2003. – 544 с.
6. Гончарук С.Т. Адміністративна відповідальність за законодавством України / С.Т. Гончарук. – К. : Українська академія внутрішніх справ, 1995. – 78 с.
7. Галаган И.А. Административная ответственность в СССР : Процессуальное регулирование / И.А. Галаган. – Воронеж : Изд-во Воронеж, ун-та, 1976. – 198 с.
8. Демський Е.Ф. Адміністративне процесуальне право України : навч. посіб. / Е.Ф. Демський. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 496 с.
9. Провадження в справах про адміністративні проступки : проблемні питання структури : монографія / С.С. Гнатюк. – Львів : ЛьвДУВС, 2011. – 156 с.
10. Бенедик И.В. Понятие и соотношение логических и функциональных стадий в юридическом процессе / И.В. Бенедик // Процессуальные вопросы повышения эффективности правового регулирования социалистических общественных отношений. – Ярославль : Изд-во Ярославского ун-та, 1981. – С. 28–29.
11. Русско-украинский словарь терминов по теории государства и права : словарь / Н.И. Панов. – Х. : Украинская юридическая академия, 1993. – 164 с.
12. Митний кодекс України від 13.03.2012 № 4495-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 44–45; № 46–47; № 48. – Стор. 1858. – Ст. 552.
13. Суховетрук І.І. Адміністративно-юрисдикційні провадження, які здійснюються правоохоронними органами України : дис. ... канд. юрид. наук за спец. : 12.00.07 / І.І. Суховетрук ; ДНДІ МВС України. – К., 2017. – 230 с.
14. Юсупов В.А. Правоприменительная деятельность органов управления / В.А. Юсупов. – Москва : Юрид. лит., 1979. – 136 с.
15. Колпаков В.К. Адміністративна відповідальність (адміністративно-деліктне право) / В.К. Колпаков. – К., 2008. – 256 с.
16. Ярмак О.М. Протокол про адміністративне правопорушення як джерело доказів у провадженні в справах про адміністративні правопорушення : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / О.М. Ярмак ; Національний юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого. – Харків, 2014. – 26 с.

Отримано 14.06.2017